

Marres

4 juli –
3 september 2023

recept SUNFLOWER SOUP

ingrediënten

Vijf kunstenaars, een tuin, kinderen van basisscholen, middelbare scholieren, studenten, Marres-crew.

Interesse in kunst en activisme.

Verveeld of zelf geïrriteerd zijn door de kunstwereld en de noodzaak niet inzien van alleen werken.

Eindeloze ladingen hummus, sowieso plantaardige lunch en diner.

Een gemeenschappelijke ruimte, dit kan ook buiten zijn.

instructies

1. Begin met een aantal videogesprekken.
2. Doe een paar mislukte aanvragen, omdat je zelf ook nog niet weet waar je mee bezig bent.
3. Zet het twee jaar in de week en roer eindeloos in de soep.
4. Blijf binnen het collectief elkaar de ruimte geven en zorg voor een open sfeer waarin iedereen zich durft uit te spreken en ook de ruimte heeft om eigen dingen te kunnen doen.
5. Leid elkaar af met activistische shit, die altijd belangrijker lijkt dan het collectief.
6. Zorg voor een tentoonstelling waar je samen aan kan werken voor wat concrete actie, dit neemt het collectief ook wel over dus daar moet je je van bewust zijn.

Geniet van de soep!

van
ego
naar
eco

het land
gaat naar
de knoppen
maar
PULP
kan het
stoppen

het PLANTIARCHAAT

sunflower soup roept het plantiarchaat uit!

Hoe ziet een wereld eruit waarin de planten het voor het zeggen hebben? Waar beginnen de wortels? Welke blaadjes lezen we? Welke stammen horen we? Tot in welke nerven kunnen we doordringen? Hoe kan deze wereld groeien en floreren?

Er wordt steeds meer bekend over het complexe 'zenuwstelsel' van de plant. Planten en bomen kunnen met elkaar spreken en elkaar waarschuwen voor bijvoorbeeld ziektes, insecten of branden. Ze kunnen informatie sturen van wortel naar blad, en terug, en kunnen met andere planten communiceren via uitgebreide ondergrondse netwerken. Planten zijn dus sterk verbonden met hun omgeving. Ze kunnen ons leren samenwerken en met hernieuwde aandacht onze omgeving laten ervaren. Hoog tijd om planten serieus te nemen!

In het *Plantiarchaat* staan de planten voorop. Ontsproten vanuit de tuin van Marres en zich steeds verder uitzaaiend, nemen planten de binnenruimtes over. De planten zijn hier gemaakt van papier-maché; oud papier dat versnipperd en vermalen is tot pulp, om er vervolgens weer planten van te maken. De afgelopen maanden hebben honderden mensen, van stokoud tot piepjong, in talloze workshops in scholen, buurthuizen, verzorgingstehuizen en op de zolder van Marres, meegeholpen aan het tot stand komen van het *Plantiarchaat*. Iedereen voegt een blad, tak, bloem of wortel toe om zo deze plantenwereld te laten groeien. Net als het complexe netwerk van planten komt het *Plantiarchaat* voort uit gezamenlijkheid en verbondenheid met de omgeving. Afval bestaat niet in het *Plantiarchaat*, alles heeft waarde. Er zijn alleen maar tweedehands materialen gebruikt, want er is al genoeg. Ook zijn er geen planten doodgemaakt.

Verspreid door de plantenwereld zijn fragmenten van de film *The Plantiarchy* te zien, waarin de hoofdrol wordt gespeeld door een (niet bestaande) invasieve plantensoort. Dit kostuumdrama, deels opgenomen in een papieren decor, is een reis door het verleden, heden en de toekomst. Er worden vragen gesteld over de complexe relatie tussen mensen en planten, en wie daarbij eigenlijk de 'invasieve soort' is. Interviews met wetenschappers worden afgewisseld met fictieve scènes, waarin de hoofdrolspeler de mensenwereld eerst overwoekert, maar uiteindelijk plant en mens met elkaar een nieuwe balans vormen.

Iedereen is welkom om het *Plantiarchaat* te helpen groeien! Gedurende de zomer worden er verschillende workshops georganiseerd waar je aan kunt deelnemen. Teken, stempel en pulp mee! Verplaats jezelf in planten, en stel je voor hoe zij voelen, ruiken, zien, horen.

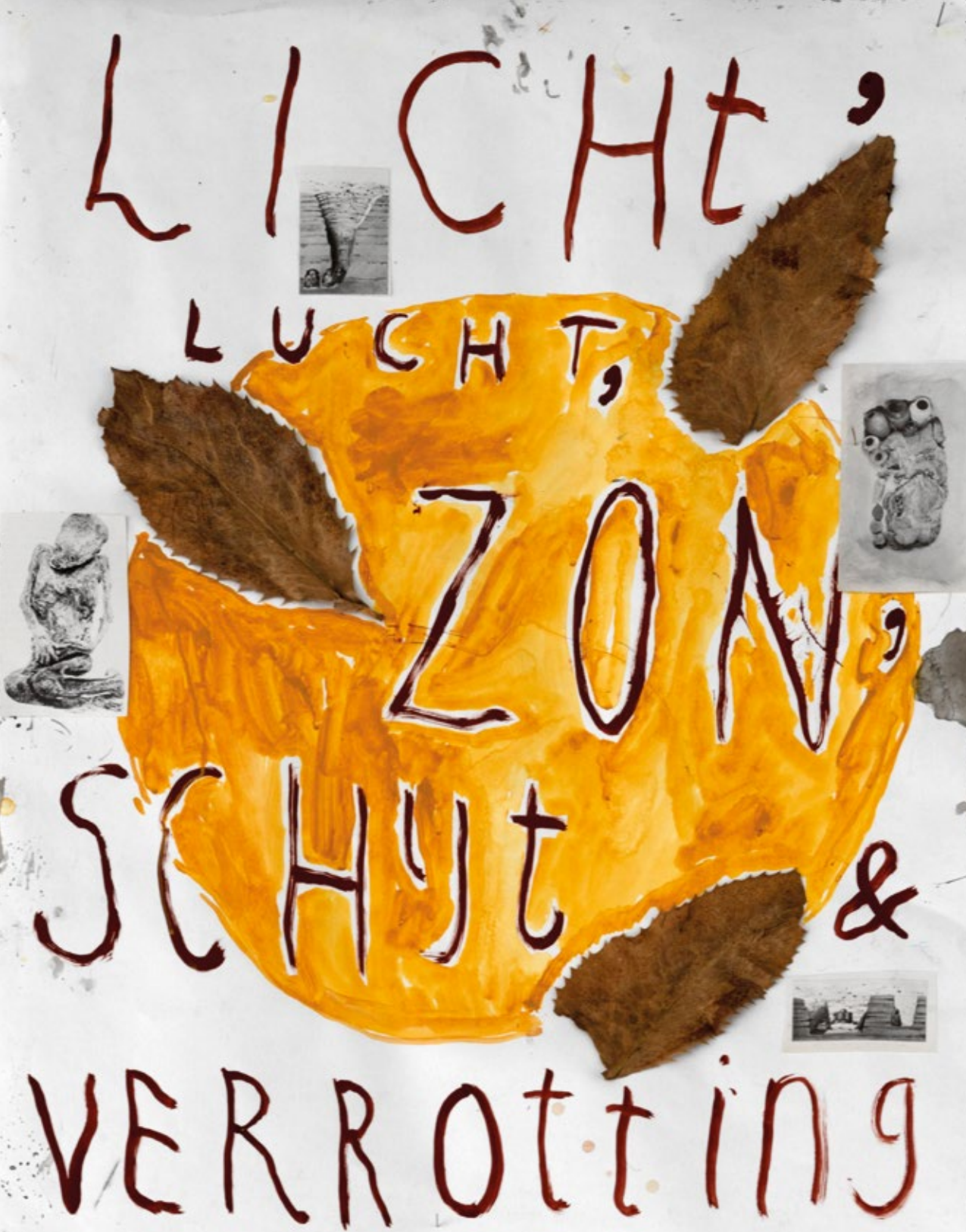
HET PLANTIARCHAAT VERWELKOMT ALLE:

blaadjes
takjes
stengels
bomen
wortels
stammen
bloemen
draden
stampers
kelken
nerven
stempels
oksels
pitten
vruchten
mossen
lianen
knopen
schorsen
basten
kurken
ringen
sappen
zaden

sprieten
kruiden
ranken
kruinen
schachten
voeten
naalden
stelen
knoppen
pollen
bollen
grassen
stuifmeel
stekels
doornen
bladgroen-
korrels
spruiten
kiemen
loten
halmen
ranken

stelen
stokken
struiken
enten
stekjes
scheuten
twijgjes
tenen
stronken
bloesem
peulen
schillen
doppen
bolsters
uitlopers

"Er is een slogan: hoop verdrinkt, actie begint. Tenminste is er nog hoop op actie."

recept ZONNEBLOEMSOEP

ingrediënten

voor ± 6 personen

1 ui
3 teentjes knoflook
1 bloemkool
600 gram zonnebloempitten (zonder schil)
3 takjes tijm
1,5 liter water
3 groentebouillonblokjes

300 ml kokosmelk
3 eetlepels kurkuma
1 eetlepel komijn
2 eetlepels karwijzaad
2 theelepels chili-olie
(of naar gelang gewenste pittigheid)
Scheut olijfolie
Maizena

Bieslook voor garnering

instructies

1. Rooster de zonnebloempitten in de oven (30-40 min. 175C, verspreid over een bakplaat met bakpapier) of koekenpan (15-20 min), totdat ze bruin zijn.
2. Versnipper de ui en knoflook.
3. Snij de bloemkool in kleine roosjes.
4. Fruit de ui in de pan totdat deze lichtbruin wordt.
5. Voeg de knoflook toe, bak nog even mee.
6. Voeg de bloemkoolroosjes toe, laat een paar minuten meebakken.

7. Voeg het water en de bouillonblokjes toe en breng het geheel aan de kook.

8. Voeg de tijm toe (zonder takjes).

9. Laat een minuut of 5 koken, voeg dan de geroosterde pitten toe, en breng het geheel opnieuw aan de kook. Laat nog een minuut of 5-10 koken, totdat de bloemkool zacht is.

10. Haal de pan van het vuur. Mix alles grondig door met een staafmixer. Zorg ervoor dat de zaadjes goed gepureerd zijn, dit duurt een minuut of 10. Wanneer de soep te dik is, kan er eventueel nog wat water bijgevoegd worden.

Topping:

1. Breng de kokosmelk op laag vuur aan de kook.

2. Voeg scheutje olie toe.

3. Voeg de kurkuma, komijn, karwijzaadjes en chili-saus toe.

4. Maak een papje van maizena en water, en voeg dit al roerend toe, en laat kort koken. Mix het geheel met de staafmixer.

5. Knip de bieslook in kleine stukjes.

Serveer de zonnebloemsoep met de topping en de bieslook.

CHANGE YOUR DIET
FOR THE CLIMATE
EAT THE RICH

EEN TUINVERZORGER
WEEET DAT COMPOST NIET ALLEEN
VOEDINGSSTOF IS, MAAR DE
TOEKOMST IN WORDING

“Kan je eigenlijk wel schrijven vanuit het perspectief van planten? Is het niet een beetje te koloniaal om je voor te stellen wat ze denken of doen? Wat interessant is, als iets geen stem heeft, moet het gehoord worden. Maar hoe spreek je niet voor de ander?”

Yvonne Faber is filosoof. Eva Meijer is filosoof en...

Neem ook planten moreel serieus

Planten maken geluiden die een aantal roeter vezelke, blijkt uit een onlangs gepubliceerd onderzoek van de Universiteit van Tel Aviv. Onderzoekers wisten al dat planten ultrasoon geluiden maken, te hoog voor mensen om waar te nemen, maar dit onderzoek laat zien dat het niet beperkt blijft tot het ruisen van hun bast. En het zijn niet zomaar geluiden. De onderzoekers smeden in de planten en lieten ze uitdrogen. Planten die stress ervaren blijken meer geluid te maken dan planten die dat niet doen, en er zijn verschillen tussen soorten, tomatenplanten, tabakplanten, mais, cactussen en druiven hebben allemaal hun eigen klankroepen. Tomatenplanten zijn normaal erg stil, ze maken alleen geluid als ze stress ervaren, vertelt hoofdonderzoeker en bioloog Iljač Karany. Ze noemt het onderzoek belangrijk voor de tuinbouw.

Het belang voor de tuinbouw is echter het belang voor de mens, en dit onderzoek roept juist vragen op over de belangen van de planten zelf. Zoals de vraag wat die belangen zijn, hoe we moeten (en kunnen) nadenken over andere vormen van ervaring dan de diepelijk (want onder de menselijke), en over de verdere ethische implicaties van dit onderzoek.

Wanneer de talloze biologen bezig zijn met het zoeken van communicatie tussen dieren, zoals vis of met schimmels, is het niet anders. In de genesewetenschappen worden de planten momenteel ook in snel tempo terzelle. Plantbiologen zoals Michael Mandel onderzoeken de morele gevolgen van inzichten over plantengedrag: planten blijken andere wezens te zijn dan we dachten, en dat heeft gevolgen voor hoe we ze zouden moeten behandelen. Nieuwe vakgebieden zoals de 'critical plant studies' buigen zich over de vraag hoe we samen kunnen leven met planten op een manier die hen recht doet.

Dat we planten moreel niet serieus nemen is geen uitzondering. Het westerse denken is sterk mensgericht en notoir slecht in het inschakelen van de ervaring en morele waarde van anderen. Niet alleen dieren, ook mensenbaby's worden lang niet als sentient beschouwd, oftewel in staat tot het hebben van een subjectieve ervaring, ook wel gedefinieerd als het vermogen tot het voelen van pijn en plezier. Van mensenbaby's, maar ook van vogels, vissen en veel andere dieren wordt die sentience tegenwoordig betwist. Momenteel buigen we ons zich op de tamerlijke leest. Bijen hebben bijvoorbeeld, doornen, en een ervaring van pijn. Huttmels zijn goed in het oplossen van puzzels en geven dat ook aan andere, ze hebben tradities en

Hoewel planten anders zijn dan dieren, zijn ze parallel. Met de uiteindes van hun wetrels winnen planten bijvoorbeeld informatie in over hun omgeving en reageren daarop op een manier die henzelf en hun gemeenschap ten goede komt. Ondanks dat een plant geen centraal brein heeft, wordt die informatie van wortel tot blad doorgevoerd met vergelijkbare 'neurologische' processen als bij dieren. Dat planten geluid maken bij stress is natuurlijk ook een heel afgeleid voorbeeld: als we het zouden horen, zouden we misschien anders handelen. Niet als in het geval van de dieren zou voortschrijdend wetenschappelijk inzicht moeten leiden tot een gedragsverandering bij de mens. Hiermee willen we niet zeggen dat we planten niet meer kunnen eten, want planten kunnen blijven leven als we dat op de juiste manier doen. Het betekent wel dat we ons respect voor planten moeten heroverwegen, en dat we ons denken moeten openstellen voor de mogelijkheden die planten ons bieden.

In Nederland blijft het denken over planten nog achter. Het heeft de politiek zich geen rekenschap van hun belangen. We willen dat er een aantal aanbevelingen doen.

Ten eerste moet er meer onderzoek worden gedaan naar de morele implicaties van nieuw plantengedrag. Dat betekent onderzoek naar hoe we beter met planten om kunnen gaan onder stress. Het is belangrijk laten horen dat onderzoek naar begrip van de 'taal' in relatie tot planten moet uit de westerse wereld komen. Het is al veel kennis over planten die we vinden in andere culturen. Het is belangrijk naar deze kennis te kijken en te leren van andere culturen over planten.

Ten tweede zou er meer aandacht moeten worden gegeven aan de morele waarde van planten. Het is belangrijk om te denken over de morele waarde van planten en hoe we ze kunnen behandelen. Het is belangrijk om te denken over de morele waarde van planten en hoe we ze kunnen behandelen.

PHOTO: COURTESY OF THE WAXES

Het Wordt Heet Onder De Wortels

“Er is een anekdote over John Berger. Hij was in zijn tuin en hij praatte over het tekenen van planten. Hij probeerde ze te ontcijferen als een soort taal. Ze spraken tot hem, maar niet in een taal die hij kende.”

**het
plantiarchaat**

is voor iedereen

PAPIER-MACHÉ recept

1. Scheur papier of karton klein (hoe kleiner hoe beter). Laat oud papier of karton een nacht weken in een emmer met water. Bladzijden van boeken of tijdschriften kun je het best losscheuren en er één voor één in doen. In warm water lost het papier makkelijker op.
2. Met een boormachine en een verf- of cementmengstaaf kun je het papier fijner malen. Met een staafmixer of een blender krijg je een nog fijner resultaat.
3. Doe het natte papier in een lap van dun textiel (kaasdoek werkt het best, maar een katoenen draagtas kan ook) en wring er zoveel mogelijk water uit.
4. Voeg (methyl-)behanglijmpoeder toe (of Glutofix lijmpoeder voor kinderen). Strooi dit dun uit en vermeng het meteen om klonten te voorkomen. Voor een emmer uitgeknepen papierpulp heb je ongeveer 65 gram lijmpoeder nodig. Kneed het goed door elkaar en voeg steeds een beetje lijm toe, totdat het papier niet meer brokkelig aanvoelt, maar een homogene massa wordt. Laat het 10-15 minuten rusten en kneed het daarna nog eens goed door. Je kunt ook krijtpoeder toevoegen om een smeüiger geheel te krijgen. Het droogt dan makkelijker.
5. Leg een bol papierpulp op plastic folie (bijvoorbeeld een vuilniszak) zodat het niet aan de ondergrond vastplakt. Als je kleine objecten maakt, kun je die het beste op een stevige ondergrond leggen, zodat je ze makkelijk kunt verplaatsen. Je kunt de klei bol nu gaan vormen met je handen. Je kunt de bol ook met een deegroller uitrollen en er een platte plaat van maken, die je vormt tot bijvoorbeeld een blad of bloem. Leg dan wel een plastic zak tussen pulp en deegroller: dit zorgt ervoor dat de klei niet aan je deegrol blijft plakken. Volumes van meer dan drie centimeter duren extra lang.
6. Laat het op een droge plek met voldoende ventilatie drogen. Je kunt het ook drogen in een kom of op een

hobbelige ondergrond zodat de pulp in een soort van mal gedroogd wordt. Draai waar mogelijk je werkstuk om als de bovenkant droog is. Het drogen gaat langzaam, een of twee weken is normaal.

7. Je kunt het materiaal rollen tot stengels of takken. Bladeren maken gaat ook goed. Door de droging gaat het blad een beetje golven, wat er juist organisch uitziet. Je kunt de papierklei ook goed vormen om een tak, papieren koker, of kartonnen object heen.
8. Als je tijd hebt, is het aan te raden om in twee sessies te werken, dan kunnen objecten drogen en in de volgende sessie verbonden worden, met verse papier-maché of met een lijmpistool. Na het drogen kun je je object ook met waterverf kleuren. Let wel op dat je het werkstuk niet meteen weer te nat maakt, want dan valt het papier uit elkaar.
9. Als je grotere objecten (takken of een stam) wilt maken, kun je beginnen met een vorm van (golf-)karton of met kartonnen buizen, die je vervolgens met papier-maché bekleedt.

LIEFDE
VOOR
VLEER
MUIZEN
EN
ANDERE
STERREN
UIT
HET
BOS

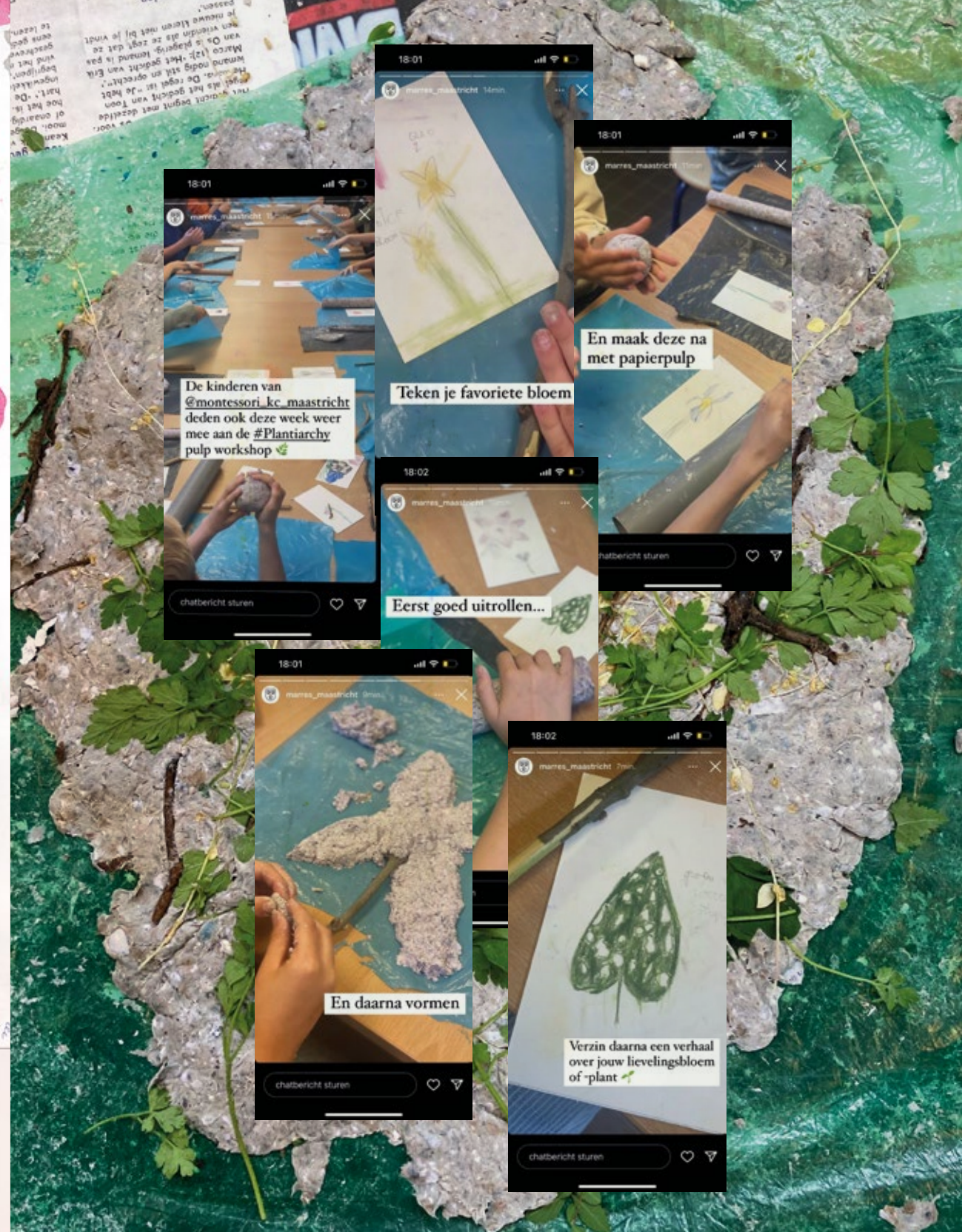

PLANTEN
te GOEEN
KAPITALISM
UH

VO

De kinderen van @montessori_kc_maastricht deden ook deze week weer mee aan de #Plantarchy pulp workshop 🌱

Teken je favoriete bloem

En maak deze na met papierpulp

Eerst goed uitrollen...

En daarna vormen

Verzin daarna een verhaal over jouw lievelingsbloem of -plant 🌱

Plantiarchaat is de afgelopen maanden gegroeid in tientallen workshops, interviews, opnames, ontmoetingen en processies met inmiddels vele honderden deelnemers. Deze lijst probeert een zo volledig mogelijk overzicht te geven, tegelijkertijd is niets statisch. Gedurende de zomer zal het **Plantiarchaat** zich blijven ontwikkelen. Heel veel dank aan alle metgezellen die al hebben bijgedragen en nog gaan bijdragen aan **Plantiarchaat**. Speciale dank aan Ilse van Lieshout en Fee Veraghtert van Marres voor het organiseren en coördineren van alle workshops.

Sunflower Soup is:
Bernice Nauta, Freija van Dijk,
Derk Thijs, Simon Kentgens,
Wouter Venema

Dank aan:
Giulia Bellinetti, Jhen Chen, Esther Darley, Hans Engelbregt, Boudi Eskens, Rudolf Evenhuis, Yvonne Faber, Nadine Fujimura - van der Vlies, Verena Grothe, René van Heel, G.C. Heemskerk, Martine van Kampen, Kasteel Wijlre, Roona YJ Kim, Limestone Books, Margot Marres, Nel van Nood & Bart Thijs, Galerie Onrust, Kimmy Spreeuwenberg, Renée Turner, VU Art Science Gallery, Wende Wallert, Stefanie Wels, alle planten in de Marrestuin, de composthoop en de schooltuinen.

Workshop deelnemers:
BSO De Wereldster, Basisschool Montessori, Basisschool Bernard Lievegoed, Bonnefanten College, Broeklandcollege, Connect College, CNME, Cultuurmakers Maastricht, Extinction Rebellion, Hogeschool Zuyd: Opleiding Docent Beeldende Kunst en Vormgeving, Kindcentrum Dynamiek, Kunstkoepel Bilzen, Maastricht University, Marres Extended, Porta Mosana College, UWC Maastricht, Woonzorgcentrum De Beyart, Zorgatelier Maastricht, Zorgcentrum Sevagram

Team Marres:
Valentijn Byvanck, Lisa Alzer, Julie Cordewener, Oonah Duchateau, Romy Endeman, Rosa van der Flier, Anneke Haane, Laurent Janssen, Tineke Kambier, Ilse van Lieshout, Alejandra Murillo, Isabel Numan, Germaine Sijsterman, Fee Veraghtert, Dagmar van Wersch en onze vrijwilligers

Aan de film 'Het Plantiarchaat' werkten mee:

Locaties:
Foreestenhuis Hoorn, Heijmans Dienstverlening B.V., Hortus Botanicus Leiden, Hotel Maria Kapel, Internationaal Theater Amsterdam

Acteuren:
Djuna Cöuvee, Lotte Driessen, Yvonne Faber, Jip van der Hek, Boris de Klerk, Gerda Lenten Havertong, Juan Pablo Plazas Saenz, Norbert Peeters, Geert Potters, Samieh Shahcheraghi, Berthe van Soest, Julian Wijnstein

Crew:
Ole Blank, Suzanne Boekestijn, G.C. Heemskerk, Lyckle de Jong, Anouk van Klaveren, Sasha Kulak

Figuranten:
Anthony Blokdijk, Michael Bluesharp, Freija van Dijk, Darsha Golova, Fatameh Heydari, Manus Meurs, Anna Minervina, Mariana Penscharrua, Derk Thijs, Ruben Thijs, Renske Tiemersma, Hussel Zhu

Met dank aan:
Eloise Alliguié, Federico Bartelsman, Veerle Boekestijn, Kim David Bots, Annelien de Bruijn, Rogier Coopmans, Boer Cor, Rik Dijkhuizen, Pia Jacques de Dixmude, Taco Drijfhout, Piet van Egmond, Dimitra Fellerhof, Gonzalo Fernandez, Bart Haensel, Chieltje Heemskerk, Koos Heemskerk, Olya Korsun, Wilfred Mijdam, Lucia Nauta, Sveske Amalie Ourø Jensen, Inez Piso, Linda Quagliani, Albana Satana, Mathilde Simons, Jeannette Slütter, Eva Sol, Vincent Stroep, Renske Tiemersma, Bart Treuren, Coraline van Velzen, Ruben Verkuulen, Margriet Wieringa, Loek Zandberg, Peter Zandberg

Fondsen:
Gemeente Hoorn
Mondriaan Fonds
Stroom Den Haag

Beeldverantwoording:
Alles door Sunflower Soup behalve:
pagina 4, 6, 7, 10 en 32:
door Gert Jan van Rooij
pagina 20, 21 en 31:
uit het tijdschrift '100 ideeën', nummer 104, juni 1982
pagina 20, 21:
NRC, 15 april 2023 door Yvonne Faber en Eva Meijer
pagina 30:
door 'Amelisweerd Niet Geasfalteerd' tijdens 'Red Het Sterrenbos'

Alle bladeren komen uit de tuin van Marres.

De quotes komen uit een gesprek dat Sunflower Soup voerde met Renée Turner over de tuin als onderzoekspartner (d.d. 16 mei 2023).

BIO/TOOP

Geïnspireerd door de natuur beschouwt het collectief Sunflower Soup zichzelf als een biotoop, waarin gedragingen, ideeën en gevoelens zo met elkaar verweven zijn dat ze nauwelijks te onderscheiden zijn. De organisatievorm weerspiegelt de wens om een werk te maken dat geïnspireerd is op natuurlijke groeivormen — een tentoonstelling die zich voordoet als een stuk natuur, maar dan omgekeerd, met de kruinen onder en de wortels boven. Sunflower Soup bestaat in de kern uit vijf leden, maar de tentoonstelling is tot stand gekomen door de samenwerking van een breed scala aan mensen: leerlingen, ouderen, klimaatactivisten, natuurexperts, mensen die in armoede leven, vrijwilligers, hobbyisten en vluchtelingen. Samen nodigen ze ons uit om de plantenwereld in een ander licht te zien. Tegelijkertijd vormen ze een protest tegen de individualistische manier waarop de kunstwereld functioneert. In **Plantiarchaat** is iedereen een maker en niemand de baas.

Marres
Huis voor Hedendaagse Cultuur

Capucijnenstraat 98
6211 RT Maastricht
+31(0) 43 327 02 07
info@marres.org
marres.org

dinsdag – zondag
12:00 – 17:00

In het hart van de oude stad Maastricht ontwikkelt Marres met beeldend kunstenaars, muzikanten, vormgevers, koks en parfumeurs een nieuw vocabulaire voor de zintuigen. Naast een dynamisch programma met tentoonstellingen, presentaties en performances heeft Marres een prachtige stadstuin en een geliefd restaurant.

COLOFON

Plantiarchaat is ontwikkeld door kunstenaarscollectief Sunflower Soup
Productieleider: Rosa van der Flier
Teksten: Sunflower Soup, Valentijn Byvanck
Publiciteit: Julie Cordewener
Grafisch ontwerp: Sunflower Soup
Drukwerk: Drukkerij Tielens

Deze tentoonstelling wordt mede mogelijk gemaakt door Prins Bernhard Cultuurfonds, Iona Stichting en Stichting Stokroos.

Marres ontvangt structurele steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Provincie Limburg en de Gemeente Maastricht.

het Prins Bernhard
Cultuurfonds

stokroos
Iona Stichting

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

provincie limburg

Gemeente Maastricht